

Cristian Pătrășconiu: Am fost la periferie și acum 100 de ani? Este acesta o condiție pentru România – condiția periferică – aflată în imediata vecinătate a unei fatalități?

Valentin Naumescu: La prima parte a întrebării, răspunsul este evident da. Sigur că România întregită apărea *la intersecția* a trei lumi cu etosuri fundamentale diferite (central-europeană, rusească și otomană), cu spațiile de influență culturale aferente, dar în același timp *la periferia* fiecăreia dintre ele. Patru imperii se prăbușeau la sfârșitul Marelui Război: Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Țarist și Imperiul Otoman, creînd un vid de autoritate politico-administrativă și de legitimitate în întreaga regiune, de care au profitat la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920) România și alte state naționale mici și mijlocii, din Europa Centrală și de Sud-Est. La a doua parte a întrebării, aș nuanța puțin – condiția periferică nu este neapărat „vecină cu fatalitatea”. Poate fi așa cum spuneți, și s-a dovedit într-adevăr o condiție aspră de multe ori, după cum periferia poate aduce și oportunități nebănuite în istoria unei națiuni. Depinde cum este jucată, politic și strategic, „cartea periferiei”. Finlanda, de pildă, este tot o periferie. Și pentru finlandezi plasarea pe o linie de clivaj a Europei a fost de multe ori în istorie periculoasă, dar pînă la urmă au intrat pe un extraordinar drum al dezvoltării durabile și au știut chiar să profite de pe urma poziției excentrice.

C.P.: În altă ordine de idei, periferia nu poate exista fără Centru. Sau fără centre. În 100 de ani, are România noroc în raport cu Centrul sau mai degrabă nu?

V.N.: Și după 1918, ca și înainte, viața românilor a fost destul de mult influențată de relaționarea țării cu Centrele de putere de la Vest și de la Est. Nu e vorba numai de noi, la fel și viața polonezilor, a balticilor, ungarilor sau bulgarilor. Și nu mă refer aici doar la alianțe militare și războaie, adică la dimensiunea „hard” (cele două Războaie Mondiale și Războiul Rece), ci la influențe substanțiale, pe toate palierele „soft” de analiză: economic, social, cultural, educațional etc. În general, se acceptă asumptia că influența centrelor de putere occidentale a fost pozitivă, după cum perioadele în care au predominat dominația și influența dinspre Răsărit au avut un impact profund nefavorabil asupra României. Ceea ce cred că a fost și este esențial e că România a avut mereu o societate majoritară pro-occidentală (francofilă, anglofilă, germanofilă sau americanofilă), chiar și în timpul comunismului, deși ni se impuse cu forța un regim cu orientare opusă. Niciodată în istoria modernă nu a existat însă la baza societății, în România, o masă critică orientată spre Rusia.

C.P.: Cum e la 1918 periferia în care e plasată România? Și cum e Centrul? Ce fel de geometrii variabile sunt atunci, într-o epocă în care timpul politic, istoric merg adesea în accelerație?

V.N.: România întregită a apărut într-un mediu regional relativ ostil și resentimentar. Practic, niciunul dintre vecinii României nu era un prieten de încredere al Bucureștiului, din varii motive, cel mai adesea din cauza disputelor teritoriale din epoca destrămării imperiilor. Pe de altă parte, România era totuși cel mai mare stat din sudul Europei Centrale, adică, dacă acceptăm termenul, o putere regională cu o economie în creștere, de care Marile Puteri țineau cont, într-o anumită măsură. Regiunea din care facem parte a avut într-adevăr o geometrie variabilă și o dinamică a percepției internaționale extrem de fluidă: am pornit în 1918 ca „țară balcanică” (așa am fost văzuți la Conferința de Pace de la Paris), după 1945 eram deja în „Europa de Est” (conform înțelegerilor între Puterile Aliate, care au divizat continentul), iar astăzi, după extinderea NATO și UE, suntem în „Europa Centrală”. Să ne gândim că, pînă în 1989, „Europa de Est” începea la Zidul Berlinului, iar astăzi „Europa Centrală” (Occidentul) se termină pe Prut. Este o înaintare geopolitică de vreo 1500 de kilometri a Vestului spre Est, căruia nu putem decât să îi fim recunoscători. Dar, oricum am lua lucrurile, tot la periferie am rămas.

valentin naumescu

România – un secol de centru și periferie

Interviu realizat de Cristian Pătrășconiu

C.P.: Există, pe de altă parte, mai multe periferii – e un loc comun. Una și aceeași țară trece, de-a lungul istoriei sale, prin mai multe feluri de periferii. Care sunt, din unghiul dvs. de vedere, notele cele mai tari ale periferiilor României din ultima sută de ani?

V.N.: Spuneam că România a fost și a rămas o periferie. Fie periferia estică a Vestului, fie periferia vestică a Estului. Tot timpul ceva se termina și ceva începea în România. În timpul comunismului, la vest de noi, Tito scosese Iugoslavia din blocul sateliților Moscovei, optînd pentru mișcarea de nealinieră, deci putem spune că România făcea parte din periferia vestică a Pactului de la Varșovia. Dincolo de

cu Centrele de putere ale Occidentului, precum și o permanentă căutare a garanțiilor de securitate. Uneori ne-am făcut iluzii în această privință, alteori am fost mai realiști.

C.P.: Ce face un stat care e „la periferie” în chestiunile dependenței și independenței? Teoretic și, pentru cazul României, inclusiv practic?

V.N.: Un stat periferic încheie alianțe, dacă are posibilitatea să o facă. Asta a făcut și România tot timpul. Unele fericite, altele nefericite. E greu să supraviețuiești și să te dezvolti cu statut de neutralitate, în afara structurilor politice, economice și militare integrate, dacă ești pe o falie. Priviți la Ucraina și Republica Moldova, state cu neutralitatea inclusă în Constituție, și veți înțelege capcana neutralității unui stat periferic. Neutralitatea în acest caz înseamnă de fapt „buffer zone”, zonă tampon, zonă de ciocnire, cum e mai rău adică, fără să aparții cu adevărat niciunui sistem. Nu poți fi o Elveție la marginea imperiilor care se dușmănesc. Nu e vorba de dependență versus independență, ci de opțiuni strategice clare și ferme și de integrarea în alianțe pe care să te poți bizui și care, la rîndul lor, să aibă încredere în tine. Cel mai periculos în zona în care ne aflăm noi este să rămîi pe dinafară.

C.P.: Ce îi este interzis să facă în această privință?

V.N.: Să își piardă credibilitatea în cadrul alianței sau Clubului respectiv. Asta este dezastruos. Dacă un stat periferic face lucruri care nu mai sunt conforme cu valorile și practicile organizației la care a aderat, riscă să piardă încrederea Marilor Puteri pe care se sprijină organizațiile respective. În cazul nostru, este vorba bineînțeles de NATO și Uniunea Europeană. De aceea vorbim acum atît de mult de nevoia de predictibilitate, atît în politica externă cît și în politicile interne. Adică exact de ceea ce nu face coaliția aflată la putere la București.

C.P.: Știți că a circulat, acum vreo două-trei decenii, ideea că ar fi bine dacă România s-ar preocupa să fie un fel de „Elveție a Estului”. O copilărie? O utopie / la periferie – ca să fac o rimă?

V.N.: Exact, o utopie. Doar o parte a liderilor politici din Ucraina și Republica Moldova au mai crezut în „cartea neutralității”, care s-a dovedit perdantă. De fapt, celor două foste republici sovietice nici nu li s-a oferit vreodată șansa unei integrări reale în spațiul occidental, în caz

Timișoara, se ieșea practic din lagărul socialist. Acum, Occidentul se termină pe Prut. Ce poate fi mai sugestiv decît asocierea în timp a celor două ipostaze ale periferiei geopolitice din ultima sută de ani? În altă ordine de idei, am trecut succesiv de la statutul de periferie a imperiilor la cel de periferie economică, industrială, culturală, tehnologică. Toată istoria noastră a fost o încercare de a fugi de statutul de marginali ai Europei, de a relaționa

că au existat perioade când majoritatea ale cetățenilor lor chiar au dorit aderarea la UE sau la NATO. Din fericire, pentru România a existat o mică fereastră de oportunitate, în anii 2000, prin care am reușit să ne strecurăm în lumea occidentală. Dacă ne uităm în jurul nostru, la vecinele Ucraina sau Serbia, vom înțelege cât de norocoși am fost.

C.P.: Există, ce credeți, virtuți ale periferiei? Dacă da, e suficient ca aceste virtuți să existe în sine sau e nevoie ca și aceia care sunt la periferie să știe să le citească și să fie pro-activi?

V.N.: Periferia în sine nu este nici virtuoză, nici păcătoasă. Este o condiție dată, la fel cum e clima sau altitudinea zonei în care locuiești, condiție pe care trebuie să o asumi ca atare, încercând să-i minimizezi riscurile și să-i maximizezi oportunitățile, atâtea câte sunt. În general, cei care trăiesc în medii vitrege își dezvoltă capacități crescute de adaptare la greutăți, așa cum cred că au făcut de-a lungul timpului și românii. Chiar dacă, trebuie spus, adaptabilitatea crescută, cu care ne lăudăm frecvent, nu este întotdeauna onorantă prin consecințele ei. Ca să dau doar două exemple, corupția și lipsa de loialitate sunt și ele expresii ale aceleiași „adaptabilități”, internalizate secole la rândul într-un *pattern* educațional sintetizat în expresii precum „să fii șmecher!”, „să te descurci!”, care te ajută poate la nivel individual să supraviețuiești în condiții mizerabile, dar îți anulează cu certitudine șansele la demnitate și respect pe termen lung. Dar admit că fără capacitate de adaptare și de speculare a contextelor politice schimbătoare, ar fi fost foarte greu să supraviețuim în această regiune pasată de la un Centru de putere la altul.

C.P.: Aveam în nuce la 1918 – plus minus câțiva ani, căci „1918” e și o epocă – coordonatele evoluției României pentru deceniile următoare? Aveam acum 100 de ani „sîmburii” tipurilor de atitudini, opțiuni, ezitări, cedări pentru ceea ce a fost, major, decisiv, la noi în ultima sută de ani?

V.N.: Interesantă întrebare. Probabil că da, etosul românesc era în linii mari format la 1918, cu bune și cu rele. Din păcate, s-a mai adăugat experiența comunistă de 44 de ani, practic două generații malformate, experiență care a accentuat multe dintre slăbiciunile preexistente. Ce era bun, s-a stricat (de exemplu intelectualitatea, armata, preoțimea etc.), și ce fusese rău, a devenit și mai rău (partea cea mai de jos a muncitorimii și țărănimii). Comunismul a fost o încercare teribilă pentru poporul român, pe care nu știu dacă a trecut-o cu bine sau dacă vreun alt popor putea să o parcurgă mai demn. Dacă ne uităm la RDG, vedem că și jumătatea estică a națiunii germane a cam eșuat în fața provocării comunismului, chiar mai lamentabil (și mai lipsit de încercări de a-i rezista) decât în fața nazismului. De ce? Simplu: pentru că dacă toți știau că Hitler va muri la un moment dat, prea puțini se gîdeau că regimurile comuniste vor cădea, așa că își făcuseră planuri de conviețuire cu ele pentru tot restul vieții. Angela Merkel însăși a recunoscut că nu s-a gîndit vreodată că regimul comunist va cădea. Așa a fost și în România. Excepțiile, rezistențele și disidențele sunt cu atât mai remarcabile. Ca să sintetizez, da, cred că aveam deja ADN-ul format în 1918, cu plusurile și minusurile pe care le știm, chiar dacă au mai intervenit mutații genetice pe parcurs, pe care încercăm acum cu greu să le corectăm.

C.P.: Ceea ce se știa sigur, sigur acum 100 de ani e că România va avea o istorie care nu va fi banală, care nu va plictisi, nu?

V.N.: Este suficient să privim harta ca să înțelegem că, în regiunea în care ne-a fost dat să trăim, istoria nu a fost și nu va fi niciodată banală și plictisitoare. Nu avem coordonatele geopolitice ale Canadei, bunăoară, mărginită de trei oceane și de Statele Unite. Dar ce bine e de cei a căror istorie este banală și plictisitoare!...

C.P.: Ca să schimbăm puțin unghiul: ce fel de centralitate poate asuma (sau dobîndi, sau construi) un stat care stă, în multe feluri, la periferie?

V.N.: Trebuie să fim lucizi, suntem prea mici și prea marginali ca să jucăm un rol central în Europa sau în lume. Doar Ceaușescu mai credea la un moment dat că este în centrul procesului de pace din Orientul Mijlociu, al negocierilor internaționale dintre Marile Puteri etc. N-avem cum, n-avem argumente, n-avem resurse, n-avem forță. Ca să fii în centrul unui proces, trebuie să ai pîrghii prin care să poți da direcția de evoluție iar alții să te urmeze. Nici politic, nici economic, nici cultural, nici tehnologic, România nu este centrală. Dar asta nu e o dramă în sine, cred eu, sunt multe alte țări care nu au un rol central și care o duc bine. Pentru noi, esențial este să fim cu adevărat integrați în circuitele lumii dezvoltate și să fim compatibili cu ei, în valori și practici. Asta ar fi suficient și minunat.

C.P.: Și cum anume o poate face? Bunăoară, România...

V.N.: Sunt multe lucruri pe care am putea și ar trebui să le facem. Educația în primul rînd, cultura statului de drept, inovația, infrastructura, antreprenoriatul, administrația și serviciile publice, politicile de dezvoltare durabilă etc. Dar pentru ca toate acestea să fie posibile avem nevoie de un nou mod de a face politică și de a administra treburile țării, avem nevoie de reconstrucția sănătoasă a partidelor tradiționale dar și de partide noi, care să propună societății altceva. Avem nevoie de o implicare publică mai mare a celor care au cu adevărat ceva de spus societății și au demonstrat-o prin carierele lor profesionale și manageriale, înainte de a face pasul spre politică. Adică exact așa cum nu este acum politica noastră, cînd suntem guvernați de oameni care nu s-au validat anterior prin nimic.

C.P.: Care este, din unghiul dumneavoastră de vedere, marea temă constantă a României instalate în condiția sa de țară periferică în ultima sută de ani și cum anume a fost ea navigată?

V.N.: Subdezvoltarea. Subdezvoltarea în raport cu Europa, desigur, nu cu nu știu ce standarde globale ale ONU, unde putem apărea în prima jumătate a țărilor lumii, doar pentru că există pe alte continente țări care nu s-au desprins încă de modelele civilizaționale premoderne. Din fericire, avem acum un cadru potrivit de comparație: statele membre ale Uniunii Europene. Așadar, tema fundamentală a României a fost subdezvoltarea în raport cu Occidentul la care a aspirat întotdeauna să adere, iar acum față de media Uniunii Europene. Această subdezvoltare trebuie citită în multiple chei: insist în a crede că avem în primul rînd un deficit educațional cronic, sever, care vine mult din urmă, din istorie, apoi un deficit de infrastructură și de oportunități de dezvoltare locală și regională, un mediu rural foarte, foarte jos situat pe scara civilizației occidentale, un deficit de cultură politică și managerială la toate nivelurile precum și mari probleme de seriozitate și integritate, dacă nu cumva acestea intră tot la modelul educațional, în sensul larg al termenului. Pe de altă parte, România nu a avut niciodată o clasă mijlocie robustă și prosperă, care să dea direcția de evoluție a țării. Acesta este un alt semn al subdezvoltării unei societăți polarizate.

C.P.: O văzuseră cei de la 1918, artizanii Marii Uniri, ai celor trei uniri de atunci?

V.N.: Da, evident, subdezvoltarea în raport cu Apusul era conștientizată de multă vreme, chiar dacă nu era numită așa, ci era privită mai degrabă în sensul unui deficit de modernitate. Elitele societății românești au început să se gîndească la modernizarea Țărilor Române cam după 1848, dar au făcut prea puțin pentru ca modernizarea și bunăstarea să coboare și în straturile mai profunde ale societății. Chiar și atunci cînd se vorbea de *Micul Paris*, mizeria și sărăcia dincolo de „Bariera Vergului”, ca să zicem așa (simbolic), ca să nu mai vorbim de restul Valahiei și Moldovei, erau crunte. Acest model de acumulare polarizată, de îmbogățire a Centrului și de rămînere în urmă a Periferiei, iată că ne-a urmărit de fapt chiar și în interiorul țării.

C.P.: La 1918, România era, după 1 decembrie, mai mare ca niciodată în întreaga sa istorie. Avea să rămînă așa pentru aproximativ două decenii. Cînd, după părerea dumneavoastră, a fost țara noastră mai puternică (și în ceea ce înseamnă „hard” și în privința „softului”): atunci sau acum?

V.N.: Indiscutabil România este acum în cea mai fericită etapă a istoriei sale, ocupînd cea mai bună poziție în sistemul relațiilor internaționale din cîte a avut vreodată, atît din perspectiva garanțiilor de securitate (NATO) cît și a oportunităților de dezvoltare (UE). Niciodată nu am fost mai bine poziționați din perspectiva alianțelor politico-militare și a accesului la programe de dezvoltare economico-socială ca acum. Pentru noi, cel mai important lucru ar fi ca actuala ordine europeană și euro-atlantică să continue, să nu se dezintegreze. Din păcate, slăbirea relațiilor transatlantice nu este cea mai bună veste pentru o regiune periferică, așa cum este Europa Centrală și de Est. Riscurile pot reapărea oricînd dacă ruptura SUA-UE se adîncește sau dacă reforma UE va institui un Centru și o Periferie, ori o Europă concentrică, ori o „Europă cu mai multe viteze”, așa cum se vorbește. Faptul că nu facem parte din Zona Euro este deja un handicap serios pentru obiectivul nostru politic de a intra în „nucleul dur” al Uniunii Europene, la care se adaugă derapajele tot mai grave ale actualii coaliții aflate la putere în raport cu valorile și normele Uniunii Europene, cu practicile necesare unui stat de drept, cu lupta anticorupție, cu modificarea legislației judiciare, inclusiv tentativa de modificare a Codurilor Penale, în favoarea infractorilor și inculpaților. Problemele pe care ni le facem singuri ne (re)îndepărtează de nucleul statelor membre ale Uniunii și ne plasează într-o categorie marginală, cu toate consecințele care ar putea apărea în viitor din această re-periferizare în cadrul Clubului european. ●

Subdezvoltarea în raport cu Apusul era conștientizată de multă vreme, chiar dacă nu era numită așa, ci era privită mai degrabă în sensul unui deficit de modernitate.

